

UNELTE FOLOSITE PE TERITORIUL JUDEȚULUI VRANCEA ÎN SEC. IV—XII

G.H. CONSTANTINESCU

Numeroasele vestigii arheologice depistate pe pământul Vrancei vin să sublinieze existența pe aceste meleaguri a unei populații stabile încă din antichitate. Sedentarismul este un aspect de viață care nu poate fi explicat în afara practicării unei ocupații stabile, care să poată oferi cele necesare traiului. Ori o astfel de ocupație era agricultura cu bogatele tradiții în practicarea ei.

Condițiile geografice au fost cele mai favorabile dezvoltării agriculturii, pomiculturii și viticulturii pe teritoriul județului Vrancea de-a lungul văilor, pe care s-au înșirat satele în toate zonele, unde agricultura s-a extins treptat pe întinsul luncilor, restringând stepele favorabile pășunilor sau urcând pantele dealurilor, cucerind noi terenuri în dauna pădurilor.

Ramură de importanță esențială a producției materiale, agricultura a ocupat în cadrul economiei județului Vrancea, ca și în alte județe, un loc de primă însemnătate. Ea era menită să asigure populației produse alimentare de primă necesitate. Cunoașterea procesului de dezvoltare a economiei agrare, a evoluției ei de-a lungul veacurilor ne dă posibilitatea de a considera agricultura ca ramură de producție determinată în trecutul societății noastre, ea incluzând diferite sectoare agrare cultura plantelor cerealiere, creșterea animalelor, viticultura, pomicultura, grădinaritul.

Agricultura în strinsă interdependență cu creșterea de animale, furnizoare de variate produse, constituie o ocupație de bază a populației încă din vremuri preistorice.

În cele ce urmează ne vom limita a prezenta unele date mai noi și deosebite privind practicarea agriculturii în județul Vrancea în răstimpul veacurilor IV—XII, încercînd a sublinia cu precădere valoarea informațiilor arheologice pentru elucidarea unor aspecte de ordin economic și social.

Descoperirile arheologice legate de această indeletnicire încă puține la număr, pot defini totuși, în linii mari, gradul de civilizație a-

grară pentru perioada secolelor IV—XII, perioadă în care se încheie și se consolidează etnogeneza poporului român.

Pe teritoriul județului Vrancea se cunosc pînă în prezent peste 50 de așezări din această perioadă.

Dintre vestigiile arheologice privind civilizația agrară, în general, cele mai semnificative sînt tipurile de unelte. În ultimele două decenii pe teritoriul județului Vrancea au fost scoase la iveală un număr mare de unelte specifice agriculturii, cum ar fi, de exemplu, brăzdarele (fig. 1), atcurile, cuțitele de plug (fig. 2), topoarele precum și o serie de piese și construcții legate de practicile agricole cum sînt rîșnițele din piatră, cuptoarele de copt pîine și gropile de provizii.

Pentru perioada cuprinsă între secolele IV—VII, pe teritoriul Vrancei se cunosc puține descoperiri de brăzdare, cuțite de plug, seceri și cosoare.

Cu toate acestea în descoperirile de la Oreavu, Lespezi-Homocea și Cîmpineanca³, au fost găsite cantități mari de ceramică care cu ușurință pot fi legate de practicarea agriculturii și ne referim îndeosebi la castroane, ulcioare, pahare, tipsii, rîșnițe etc.

Descoperirea în așezările din această perioadă a brăzdarelor de plug cu lama simetrică, a secerilor cu lama curbă și a unor rîșnițe circulare din piatră, indică un stadiu destul de avansat a unor culturi cerealiere și totodată o intensă activitate de prelucrare a produselor agricole.

În legătură cu ocupațiile agricole din perioada mai sus amintită trebuie puse și unele topoare din fier descoperite la Răstoaca⁴, Ruginești⁵, Drogoșloveni⁶, ce atestă folosirea lor nu numai în activitățile casnice ci și pentru defrișarea unor suprafețe întinse în vederea transformării lor în terenuri agricole.

Deosebit de numeroase sînt așezările în care au fost descoperite unelte agricole datînd din perioada secolelor VIII—XII. Creșterea numerică a acestor unelte și instrumente agrare începînd din secolul IX—X, se reflectă în numărul mare de depozite de asemenea unelte descoperite

1 I. Mitrea, Cercetări arheologice privind secolele IV—XI în județul Vrancea, în Studii și Comunicări, I, Focșani, 1978, p. 45; N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, Em. Zaharia, Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea, Ed. Academiei, București, 1970, p. 359-367.

2 I. Mitrea, op. cit., p. 51; I. Mitrea, Săpăturile de salvare din așezarea prefeudală de la Lespezi — Homocea, în Carpica, VIII, 1976, p. 183 și urm.

3 Ibidem, p. 53.

4 Anton Paragină, Un nou depozit de arme și unelte din feudalismul timpuriu descoperit pe teritoriul județului Vrancea, în Studii și Comunicări, II, Focșani, 1979, p. 41.

5 Informație I. Agachie și A. Paragină.

6 Maria Comșa și Gh. Constantinescu — Depozitul de unelte și arme din epoca feudală timpurie descoperit la Drăgoșloveni (județul Vrancea) în S.C.I.V., 20, 3, 1969, p. 425 — 436.

pe teritoriul Vrancei la :Adjud,⁷ Budești,⁸ Dragosloveni⁹, Cîmpineanca¹⁰, Boghești¹¹, Răstoaca¹².

În legătură cu evoluția acestor unelte agricole, pe lângă observația că ele sînt tot mai multe începînd cu secolele IX—X în raport cu epoca anterioară, s-ar mai putea adăuga și faptul că, începînd cu secolul al XI-lea, brăzdarele sînt de proporții mai mari, cu bucse de înmănușare largă și sînt lucrate din fier masiv pentru o mai mare rezistență. Această constatare corespunde și altor două fenomene contemporane cu care se află în strînsă legătură : pe de o parte creșterea numerică a populației în zonă a cărei alimentație solicita sporirea volumului produselor cerealiere, iar pe de altă parte, ca o condiție a creșterii posibilităților de realizare a producției agrare, o mai intensă valorificare a surselor de materie primă pentru confecționarea uneltelor de arat.

O altă constatare privind tipologia brăzdarelor de fier cunoscute pînă în prezent facilitează unele considerații importante pentru permanența poporului nostru. Este vorba de fenomenul de coexistență pe perioada de timp cuprinsă între secolul IV și X a brăzdarelor de fier de tipul așa numit dacic cu cel roman. Deși superior, brăzdarul de tip roman introdus n-a putut să înlocuiască dintr-o dată brăzdarul tradițional dacic.

Pe plan național această epocă reprezintă perioada căutărilor unor forme noi de brăzdare cu un randament superior. În județul Vrancea primele atestări ale acestor încercări de tranziție către brăzdarele asimetrice (lucrătoare numai pe o parte) se constată începînd din secolul al X-lea prin depozitele de la Budești și Dragosloveni, care prezintă la unele exemplare aripa dreaptă mărită și cu evidente urme de folosire intensă numai a acestei părți. În acest fel prin brăzdarele de la Budești și Dragosloveni se face dovada, prima cunoscută pînă în prezent, că începînd din secolul al X-lea brăzdarele simetrice încep a evolua către forme asimetrice, fapt care marchează o importantă etapă în dezvoltarea tehnicii agrare. Pe teritoriul județului nostru acest început de realizare și folosire a brăzdarului asimetric va căpăta o mare extindere începînd din secolul al XIV-lea cînd alți factori vor conduce la perfecționarea acestui tip de brăzdar și generalizarea lui materializată în apariția plugurilor mari. Acest început de transformare a principalei piese a plugului de adaptare la noile cerințe ale societății, a condus la apariția unor noi tipuri de brăzdare de dimensiuni mari, ca

7 G. Coman, Cercetări arheologice în sudul Moldovei cu privire la secolele VI—XI, în S.C.I.V., 20, 1969, 2, p. 21 ; Dan Gh. Teodor, Descoperiri arheologice în Moldova referitoare la agricultura din secolele VI—XI e.n., în Terra Nostra, III, București, 1973, p. 224.

8 A. Paragină și Gh. Constantinescu, Descoperiri din sec. IX—XI pe teritoriul localității Budești, jud. Vrancea, în Studii și Comunicări, III, Focșani, 1980, p. 71-73.

9 Maria Comșa și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 425-436.

10 I. Mitrea și V. Nămoșanu, Cercetări arheologice în așezarea de la Cîmpineanca în Studii și Cercetări științifice (seria istorie-filologie), 1974, p. 77.

11 A. Paragină, op. cit., p. 43.

12 Ibidem, p. 41.

un rezultat firesc al dezvoltării forțelor de producție într-o epocă de c mai mare stabilitate politică și al necesităților crescute de hrană.

Aceleași necesități de alimentație de creștere a producției agrare, au antrenat implicit și sporirea materiei prime necesară confecționării uneltelor agrare.

Începînd din secolele IX—X se constată în regiunea Vrancea ca și în întreaga regiune extracarpatică o creștere însemnată în raport cu situația din epoca precedentă, a preocupărilor de extracție și prelucrare a fierului. Remarcabil este faptul că în multe așezări cercetate ca Dragosloveni, Budești, Cîmpineanca, Oreavu etc. s-a constatat preocuparea unor meșteri locali de a extrage și reduce minereul de fier și apoi a-l prelucra. Prezența în aceste așezări a zgurei (fig. 3), a lupelor din fier, a numeroaselor unelte sînt dovezi care atestă meșteșugul prelucrării fierului, îndeletnicire a unei societăți stabile și evoluată ce se situa „la nivelul celor mai avansate regiuni” din „centrul, estul și sud-estul european”.¹³

În ceea ce privește proveniența minereului de fier în această regiune sursa principală o constituiau lentilele feruginoase de proveniență sedimentar-aluvionară sau lentile de siderit din cretacicul inferior din zona flișului Carpaților Orientali¹⁴, putîndu-se vorbi astfel de generalizarea metalurgiei fierului către secolele IX—XI.

E posibil ca, în cadrul schimbului de produse cerealiere cu negustorii bizantini, aceștia să ofere, pe lingă altele și materia de bază, fierul, pentru prelucrarea uneltelor agricole necesare populației autohtone.

Dintre uneltele agricole următoare aratului, vestigii mai numeroase din perioada secolelor VIII—XII a lăsat recoltatul cerealelor. Principalele unelte de recoltat cerealele — secerile, coasele și cosoarele — erau folosite în egală măsură și în lucrările de viticultură. Unele dintre aceste piese au ajuns întregi sau fragmentare în urma descoperirilor unor depozite în localitățile : Dragosloveni¹⁵ (cinci seceri și una coasă, Gugești¹⁷, (una seceră) Jariștea¹⁸ (un cosor), Sîrbi-Tifești¹⁹ (un cosor). Toate aceste mărturii confirmă efectuarea de către locuitorii din Vrancea a lucrării finale a pămîntului, recoltatul, cu ajutorul principalelor unelte : seceri, coase, cosoare și cuțite. (fig. 4).

Descoperirea pe teritoriul județului Vrancea a unor astfel de depozite de unelte agrare ce conțin brăzdare, coase și seceri în cadrul așezărilor sau în imediata lor apropiere, confirmă faptul că ele aparțineau nu unui singur individ ci comunității de viață sau grupului familiar

13 Maria Comșa și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 435.

14 St. Olteanu, Cercetări cu privire la producția minieră din Moldova și Țara Românească din secolele X—XVII, în Studii, 5, 1966 ; D. Gh. Teodor, op. cit., în Terra Nostra, p. 227-228.

15 D. Gh. Teodor, op. cit., p. 230-231.

16 Maria Comșa și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 429.

17 Informație N. Clorăscu — Gugești.

18 A. Paragină, Două piese de metal din feudalismul timpuriu descoperite la Jariștea — Vrancea, în Studii și Comunicări, I, Focșani, 1978, p. 81-84.

19 Informație A. Paragină.

în cadrul căreia au fost găsite. Raportat la stadiul de organizare socială din sec. X—XII aceste piese din depozitele descoperite aparțineau mai mult grupului familiar sătesc devălmaș. Într-un asemenea tip de organizare socială, principalele unelte agrare, meșteșugurile, armele și obiectele gospodărești, erau ținute în încăperi adecvate. Obștea devălmașă sau grupul familiar de la Dragosloveni, de exemplu, posedă un număr de cel puțin șapte pluguri, ceea ce exclude posibilitatea apartenenței lor unui singur individ ieșit din devălmășie.

În afară de cultura cerealelor (grîul, orzul, secara), în perioada secolelor IV—XII, populația din regiunea noastră s-a îndeletnicit, în aceeași măsură, cu viticultura, pomicultura și grădinăritul. Pe lângă coșoarele de vie, mai sus menționate, asemenea ocupații sînt atestate și prin prezența unor șăpăligi, cuțite și rame de hîrlet, lucrate din fier, descoperite în așezările de la Dragosloveni²⁰, Boghești²¹, Cipimneanca²², și Jariștea²³.

Tot în legătură cu practicarea agriculturii în secolele VIII—XI, trebuie menționate și unele descoperiri de topoare și securi de fier de diferite tipuri, care au fost folosite la defrișarea terenurilor și la defrișarea pădurilor, în scopul măririi suprafețelor agricole. Astfel de topoare cu lama curbată și tăișul îngust folosite la defrișare au fost descoperite la Răstoaca²⁴ (fig. 5), iar cele de tip discoidal, cu lama lată descoperite la Dragosloveni și Jariștea²⁵, (fig. 6) au fost folosite la defrișarea pădurilor atunci cînd nu se utiliza procedeul arderii acestora. Exemplu toponimul localității Jariștea, unde avem vestigii din sec. X—XIV.

O problemă indisolubil legată de culturile cerealiere este topografia terenurilor. Majoritatea așezărilor perioadei în discuție se află la izvoare de pîraie, la puncte de confluență sau pe terase joase. De asemenea, în cadrul obștei sătetești, se desprind, în general, o zonă rezervată culturii cerealelor, o zonă pentru pășune-fînețe și alta a pădurilor.

Din cercetările noastre asupra așezărilor din zonele menționate, reiese că, pentru cultura cerealelor, rămîne totuși terenul în pantă lină dintre vatra satului și panta înaltă acoperită de pădure.

Aceasta este susținută și de descoperirea numeroaselor piese agricole care au fost găsite în pantele ușoare din marginea așezărilor amintite. Așadar, pantele ușoare constituiau ogoare suficiente, pentru a produce cantitățile de cereale necesare populației existente și chiar pentru schimb.

Un alt element, în contextul practicării agriculturii, îl constituie depozitarea cantităților de cereale în gropi anume construite. Astfel de gropi de formă ovală, cilindrică sau trapezoidală, avînd pereții lutuiți

20. M. Comșa și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 429.

21. A. Paragină, op. cit., p. 43.

22. I. Mitrea și V. Nămoșanu, op. cit., p. 77.

23. A. Paragină, op. cit., p. 81.

24. Ibidem, p. 43.

25. Ibidem, p. 81.

sau arși se cunosc în așezările de la Dragosloveni ²⁶, Coroteni ²⁸, Cîrligele ²⁷ și Olăreni ²⁹, datate în secolul V și XI.

În multe din aceste gropi menționate au fost descoperite resturi carbonizate, oferind astfel posibilitatea de a cunoaște varietatea plantelor cultivate.

În ceea ce privește prelucrarea cerealelor, menționăm, ca elemente de civilizație agrară, descoperirile de rișnițe circulare, întregi sau fragmentare depistate la Budești ³⁰, Cîmpineanca ³¹, Oreavu ³² etc. (fig. 7).

Pe lângă aceste rișnițe trebuie evidențiate și unele descoperiri de cuptoare de copt, simple, rotunde sau ovale în așezările de la Budești ³³ și Cîmpineanca ³⁴.

Ca ramură distinctă a agriculturii, creșterea animalelor în județul Vrancea, la fel ca și în restul țării, a avut o intensă și importantă activitate economică. Această ocupație este dovedită de numeroasele resturi de oase provenite de la animalele domestice folosite atât pentru hrană, cât și pentru muncile agricole. Din analiza resturilor faunistice recoltate din așezările menționate, reiese faptul că locuitorii din Vrancea creșteau diferite animale domestice ca: ovine, caprine, porcine și mai ales bovine care erau folosite în muncile agricole, îndeosebi pentru arături.

Din circulația monedelor mărunte de bronz bizantine, ca și din prezența vestigiilor arheologice — ceramică, unelte etc. — rezultă că populația din regiunea Vrancea, ca și din celelalte regiuni își valorifica surplusul de cereale, pe lângă alte produse lumii sud-dunărene. În mare măsură aceste vestigii dovedesc că și aici regiunea noastră s-a aflat neîntrerupt în sfera de răspîndire a înfloritoarei civilizații romane și apoi bizantine.

Agricultura după cum reiese din varietatea tehnicilor schițate, a speciilor cultivate, din bogăția tradițiilor, a fost ocupația de bază a locuitorilor din această parte a țării. Ea s-a adaptat condițiilor specifice zonei, sub impulsul cerințelor complexe ale traiului, în primul rînd al alimentației zilnice, bazată în toate timpurile pe produse vegetale.

În concluzie, practicarea agriculturii în județul Vrancea în cursul secolelor IV—XII, a fost posibilă datorită organizării social-economice superioare a obștii satești autohtone, care, spre deosebire de acelea ale migratorilor rămase pînă tîrziu gentilice, erau constituite teritorial pe criteriul proprietății private libere și al proprietății comune.

26 M. Comșa și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 429.

27 Informație D. Postelnicu.

28 Cercetări A. Paragină și V. Bobi — Material inedit.

29 Ibidem.

30. A. Paragină și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 71-73.

31 I. Mitrea și V. Nămoșanu, op. cit., p. 77.

32 I. Mitrea, op. cit., în Studii și Comunicări, I, Focșani, 1978, p. 45.

33 A. Paragină și Gh. Constantinescu, op. cit., p. 71-73.

34. I. Mitrea și V. Nămoșanu, op. cit., p. 77.

În cadrul satelor locuințele erau dispuse în cîte trei sau patru șiruri, de-a lungul unor ulițe, pe care se grupau casele pe baza unor criterii familiale.

Din observațiile în teren, locurile arabile se aflau în afara perimetrului delimitat de case, deci în afara vetrei de sat locuibilă.

În perioada vecurilor IV—XII s-a constatat că satele se mutau destul de des de pe o vatră pe alta revenind mereu, după un anumit număr de ani, pe același perimetru. Aceste plasări se efectuau de obicei în cadrul unor microregiuni bine delimitate și erau determinate, în primul rînd de obținerea de noi pămînturi arabile. Culturile agricole se efectuau extensiv, în care scop comunitățile sătęști foloseau practica deștelenirilor și defrișărilor, pentru obținerea unor noi suprafețe cu o mai mare productivitate.

Examinarea pînă în prezent a descoperirilor arheologice privind agricultura în perioada în discuție relevă, același lucru pe care și autorii bizantini îl consemnează în scrierile lor, stadiul organizării social-economice a comunităților sătęști locale, precum și a dezvoltării forțelor de producție destinate practicării permanente a agriculturii, creșterea animalelor și meșteșugurilor. Asemenea descoperiri evidențiază în mod ferm sedentarismul, vechimea și vrednicia populației vechi românești în județul nostru în secolele menționate.

R é s u m é

CONTRIBUTIONS A LA CONNAISSANCE DE L'AGRICULTURE DU TERRITOIRE DU DÉPARTEMENT DE VRANCEA AUX IVe—XIIe SIÈCLES

A l'aide d'une de données archeologiques l'auteur analyse les problèmes suivants : outils à labourage ; outils employés aux autres activités agricoles ; fabrication des outils agricoles ; principales cultures de céréales et topographie des terrains afférents ; entreposage et emploi des céréales ;

On arrive à la conclusion que, l'intensité d'habitation suivie par étapes, les concentrations démographiques dans certaines divisions géographiques supposent des conditions locales de vie favorables, dépendant sans doute de circonstances historiques propices.

Comme on peut le constater, la croissance démographique est intimement liée au développement économique observé dans les habitats de l'époque, les deux étant déterminés par la tranquillité et la stabilité de l'habitation, la présence de Byzance au sud de la Moldavie et celui de défense personnelle et commune.

On retient aussi que la croissance démographique et le développement économique sont liés à une technologie évoluée de la charrue, de l'ausinage du fer.

Les vestiges archéologiques mentionnés, témoignant d'occupations propres à une population sédentaire, peuvent servir d'éléments essentiels à préciser son caractère ethnique.

Ces éléments, comme on l' déjà montré, sont issus d'un fonds daco-romain et byzantin de caractère rural et ont, en plus du caractère de l'habitation, attesté partout, celui de culture unitaire dans l'aire de formations du peuple roumain.

L'explosion démographique d'une population de paysans impliqués dans toute sorte d'activités sociales-économiques, étudiée dans plus de 50 habitats datant des IVe—XIIe siècles, atteste du point de vue ethnique l'existence d'une population roumaine.

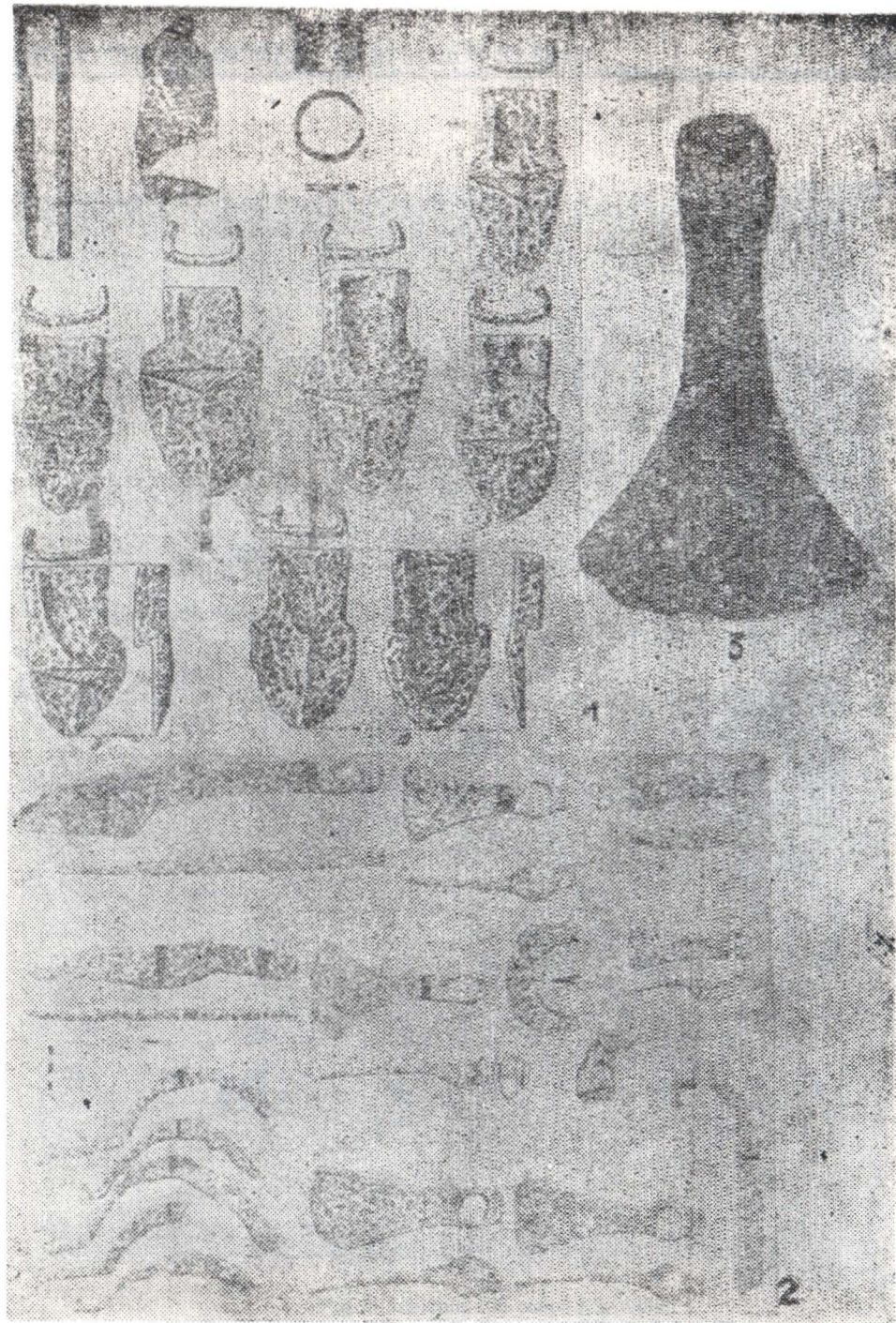

Fig. 1 Dragosloveni ; Vrancea : 1, 2, unelte agricole ; 3, Prisăcani — săpăligă.

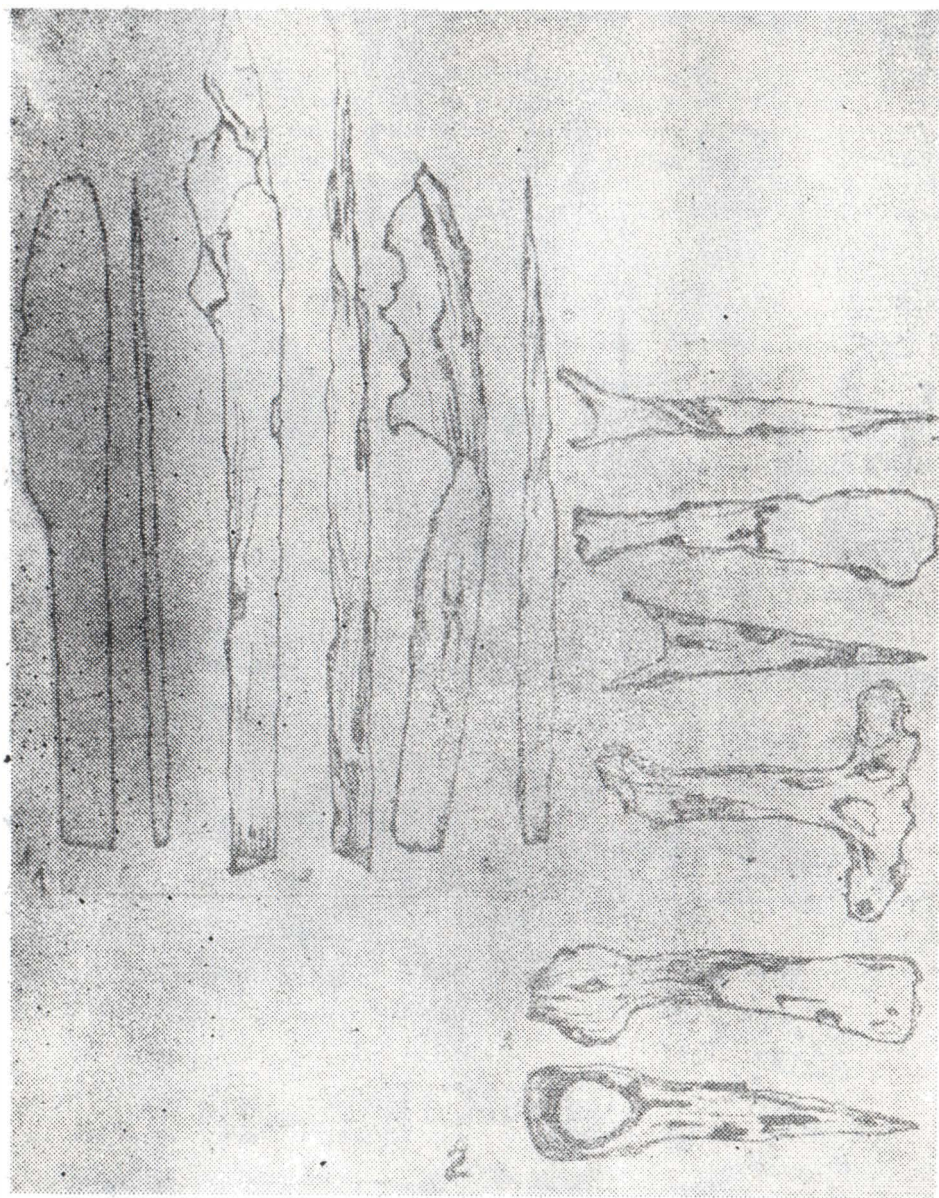

Fig. 2 1, 2, Răstoaca ; 1, Cuțite de plug ; 2, topoare ;

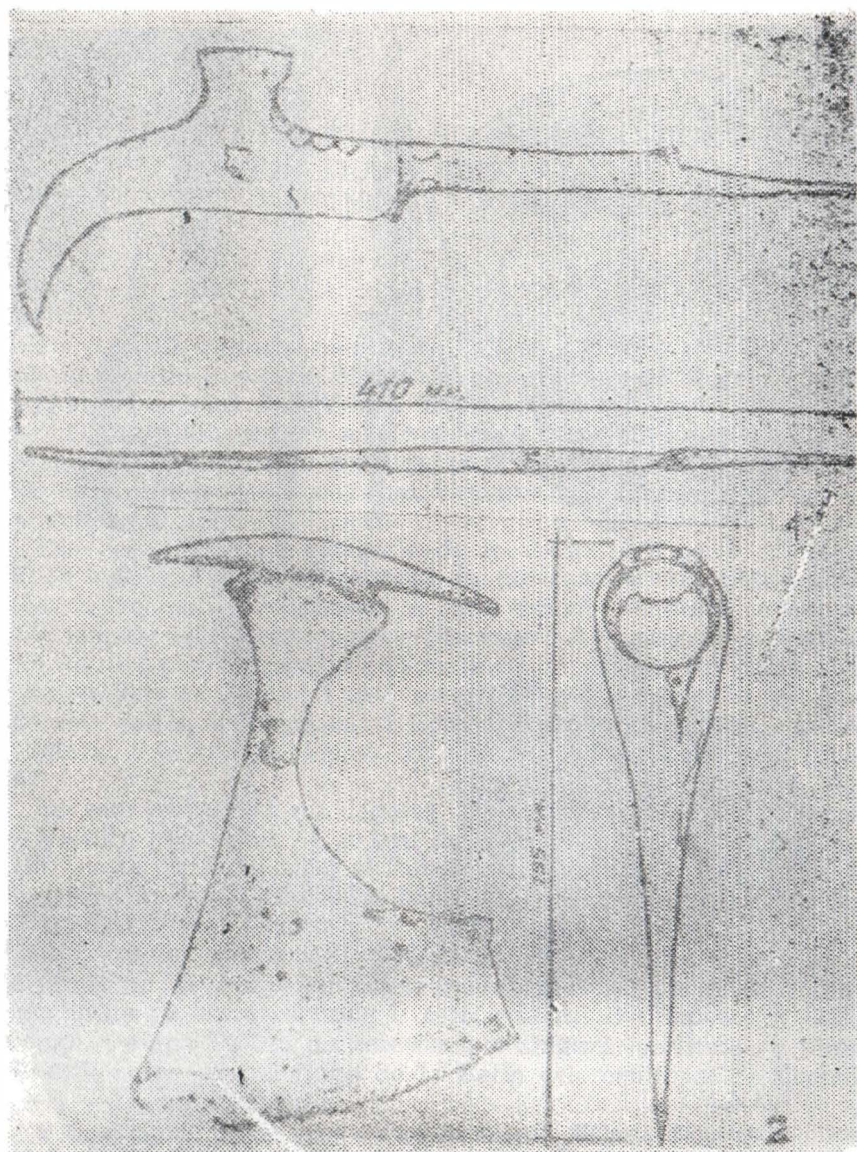

Fig. 3 Jariștea : 1, cosor ; 2, topor.

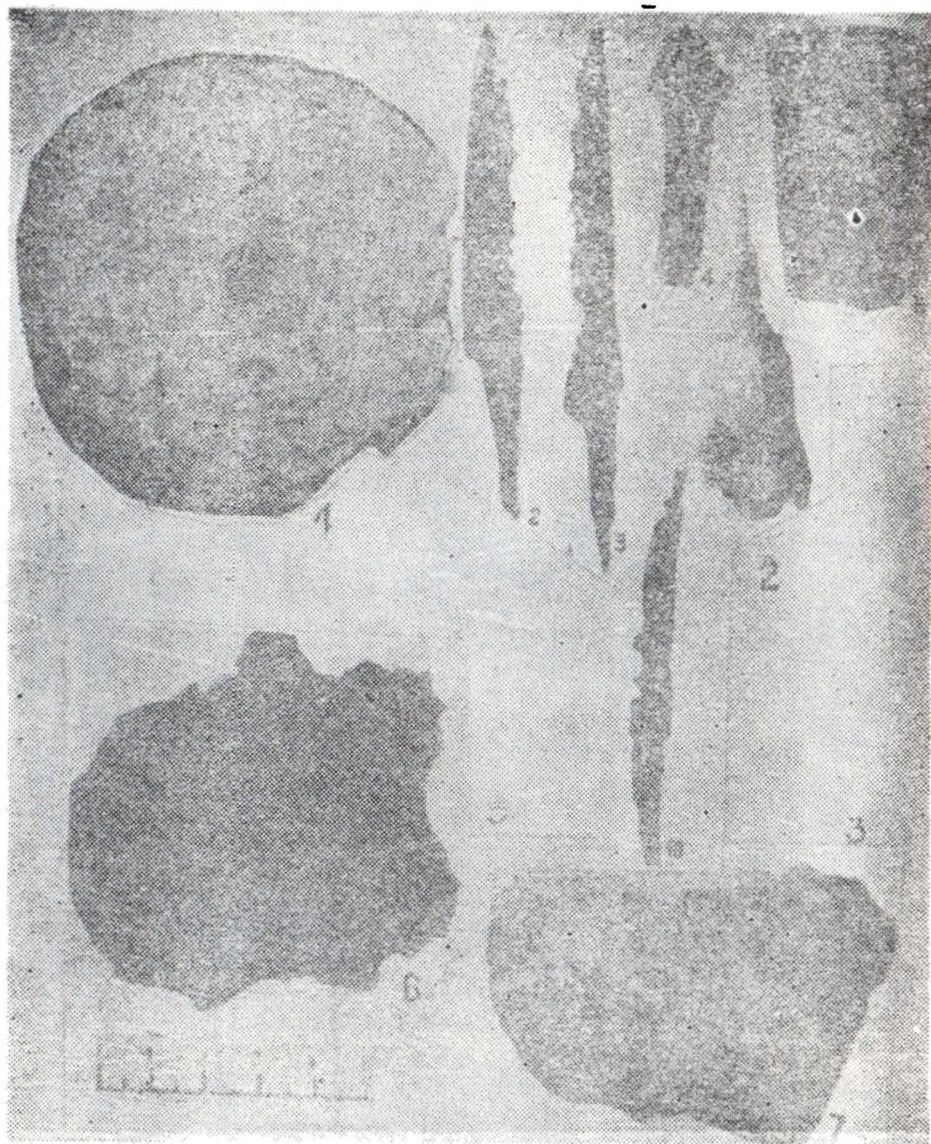

Fig 4 Palanca — Urechești : 1, rîșniță ; Cîmpineanca, 2, 3, 10, cuțite ; 4, topor, 5, nicovală ; Coroteni, 6, 7, zgură (lupe) din fier.